

Montse Arbós Gabarró
Núria Arbós Gabarró

LES ESCOLES DE FULLEDA ABANS DE LA GUERRA CIVIL

Introducció

La motivació per a fer aquesta recerca és la voluntat de recuperar la història de les escoles a Fullede des del s.XIX fins al seu tancament l'any 1974, tot i que per a aquest treball hem acotat l'estudi al període anterior a 1936.

Per la documentació localitzada i per la manifestació verbal dels entrevistats, les escoles des de 1933, i també durant la Guerra Civil i la dictadura fins l'any 1959, eren a l'actual edifici de l'ajuntament. Constaven de dues aules perquè hi havia un grup de nens i un altre de nenes. De les ubicacions anteriors no en tenim testimonis, només una placa antiga en una casa abandonada on es llegeix *Escuela Pública*.

Metodologia

Hem consultat l'Arxiu Municipal de Fullede (AMF), els Censos i Padrans Municipals, i tota la documentació relacionada amb les escoles.

S'ha utilitzat també la cerca per Internet de pàgines relacionades amb l'època històrica.

S'ha fet recerca de fotografies tot i que només se n'han trobat tres de grups escolars amb mestres.

Anàlisi de documents

L'anàlisi dels documents és força complicat perquè les cal·ligrafies sovint no s'entenen i hi ha cert marge d'error en la transcripció de noms, cognoms i dates.

S'han consultat documents diversos i destaquem els que hem considerat més interessants per la nostra recerca:

1. Llibres de nomenaments i cessaments de mestres

No s'han localitzat llibres de nomenaments i cessaments de mestres anteriors a 1867, tot i que una primera notícia relacionada amb l'ensenyament a Fullede la trobem de mitjans del s.XVIII, i fa referència a Anton Casas com a «mestre de miñons», casat amb Teresa Macià i que al 1757 van tenir una filla, Antònia Maria Raimunda.

De l'any 1858, surt publicat el concurs per a la plaça de mestra a Fullede, dotada amb un sou de 1666 rals i vivenda, informació extreta de la publicació *Anales de primera enseñanza: periódico de las escuelas y de los maestros*.

Es conserven Llibres de finals del s.XIX, sense continuïtat cronològica en les llistes de mestres dels anys estudiats. Probablement hi havia períodes entre nomenaments en què no acudia ningú a l'escola de Fullea o bé no es feien els registres correctament. Aquests períodes oscil·len entre un 1 i 10 mesos.

RESUM LLIBRES NOMENAMENTS I CESSAMENTS MESTRES - HOMES ENTRE 1867 I 1892

COGNOM 1	COGNOM 2	NOM	DATA POSSESIÓ	DATA CESSAMENT	CAUSES CESSAMENT (es mantenen en idioma original castellà)
XXXX	CARRÉ	JUAN	9-6-1867	12-3-1877	POR ABANDONO EXP
GINÉ	PEDRÓS	SALVADOR	26-11-1877	12-12-1886	
PUIG	CURRIÀ	JAIME	11-1-1887	12-7-1887	POR PASE INTERINO ESPLUGA CALVA
RODRÍGUEZ	MIRANDETA	EDUARDO	11-12-1887	6-2-1888	POR RENUNCIA VOLUNTARIA
HORNILLOS	LEÓN	ANDRÉS	26-2-1889	6-5-1889	POR PASE A JUBER (LOGROÑO)
ELIAS	MASCARÓ	VICENTE	9-5-1889	10/02/1890	POR TOMAR POSESIÓN (?)
ELIAS	MASCARÓ	VICENTE	9-6-1890	11-2-1891	POR POSESIÓN DEL PROPIETARIO
CAMATS	GILI	ANTONIO	9-1-1892	1-2-1892	
CAMATS	GILI	ANTONIO	9-1-1892	17-6-1904	AL JUBILAR-SE, L'ESCOLA PASSA A MIXTA

Dels mestres d'aquests anys, en tenim molt poca informació. Només hem trobat una curiosa notícia del Salvador Giné Pedrós, que pel que sembla va tenir problemes per al cobrament dels seus havers fins el punt que va ser víctima d'agressió amb arma de foc. La notícia del diari *El Imparcial* de 30-7-1885, diu que "ingresaron en las cárceles de Lérida el hijo del alcalde de Fullea Antonio Masgoret y el concejal y a la vez guarda municipal de aquel ayuntamiento Isidro Zaragoza, como presuntos autores de las lesiones inferidas con arma de fuego al maestro del citado pueblo, D. Salvador Jené en la noche del 13 actual. El professor herido atribuye el atentado a los atrasos que tiene pendientes con aquel ayuntamiento, los cuales ascienden a algunos miles de pesetas."

Al diari *La República*, el 14-1-1886, explica que al mestre li devien quatre anys de sou, va anar a reclamar-ho a Lleida i que va intentar tornar a Fullea però finalment va renunciar a la plaça davant les amenaces. La notícia finalitza amb aquesta frase: "... excitamos al ministro de Fomento para que, tomando cartas en el asunto, esclarezca lo que ocurre respecto a la enseñanza en el pueblo de Fullea, y ponga remedio al grave abuso que se comete en ese pueblo supeditado, según nos dicen, a la influencia carlista."

Els sous, quan hi estan especificats, oscil·len entre les 416,75 i les 625 pessetes anuals als quals se sumen altres complements.

A la jubilació del mestre Antonio Camats, l'escola passa a mixta i una sola mestra es farà càrrec de nens i nenes fins 1932.

En un esborrany d'acta que hem datat a 1911 per la cal·ligrafia, es refereixen a la desescolarització, a la frustració que ha provocat tants canvis i trasllats de mestres. L'inspector reconeix que la professora d'aleshores ha millorat la situació i aquesta exposa que caldria fer una campanya de reescolarització tot i manifestar que no pot una persona sola amb 70 o 80 alumnes.

De les mestres que hi va haver en aquest període, i tal i com consta en l'anàlisi de les actes, hi sovintejaren queixes sobre l'estat de l'habitatge, en alguns casos només habitació, que l'ajuntament estava obligat a donar-los-hi.

Als Padrons Municipals s'hi troben inscrites la mestra Josefa Morlans i Margarita Calvís. La primera al padró de l'any 1927 hi figura nascuda l'any 1878, a Llardecans, que tenia 49 anys i vivia

RESUM LLIBRES NOMENAMENTS I CESSAMENTS MESTRES -DONES ENTRE 1867 I 1905

COGNOM 1	COGNOM 2	NOM	DATA POSSESIÓ	DATA CESSAMENT	CAUSES CESSAMENT (es mantenen en idioma original castellà)
LORENTE	AGUILAR	MATILDE	3-10-1867	12-2-1877	
TRULLÀS	SALVADÓ	MARIA	6-11-1878	12-6-1882	
VICENTE	ROCA	ISIDORA	8-7-1882	2-12-1882	
BADIA	BIZCARRI	JOSEFA	23/10/1882	10/07/1884	
ARAGONÉS	FONT	MANUELA	25-5-1887	28-2-1888	
CASERRA	GODIA	MARIA	6-4-1888	4-8-1889	
PLANA	JONTE	CELESTINA	11-7-1889	1-2-1891	
LAFARGA	PRADELL	PETRA	2-2-1891	31-7-1891	
PONS	CANELA	FRANCISCA	1-2-1892	4-2-1905	ESCOLA MIXTA

al c/ la Bassa, 20; estava casada amb Ramon Mateo Roigé i tenia un fill que es deia Eduardo. La Margarita Calvis consta als censos de 1927, 1930 i 1936; era nascuda el 24-12-1862, a Menàrguens; va viure al c/ Forn, 11 i 18 i al c/ la Bassa, 8; era vídua i vivia amb la seva neboda, Encarnació Tarrats, nascuda al 1902. Al cens de 1936 surt ja com a mestra jubilada.

RESUM LLIBRES NOMENAMENTS I CESSAMENTS MESTRES -DONES ENTRE 1905 I 1934

COGNOM 1	COGNOM 2	NOM	DATA POSSESIÓ	DATA CESSAMENT	CAUSES CESSAMENT (es mantenen en idioma original castellà)
RINCON	?	M.PILAR	06/02/1905	22/12/1905	
CALVIS	RÚBIAS	MARGARITA	10/01/1906	30/04/1909	MARXA A Sant Llorenç de Morunys
PASCUAL	BALCELLS	JOSEFA	06/06/1909	16/03/1910	
ROSIÑOL	MALGOSA	MARIA ENRICA	17/03/1910	12/06/2010	MARXA A MARSÀ – TARRAGONA
GUILLEN	ARNAL	DOLORES	11/11/1910	20/06/1911	POR TRASLADO A ALMORANTE-CARTAGENA (HUELVA)
TORREGROSA	CARDONA	MARIA	18/09/1911	04/02/1912	POR POSESION DE LA PROPIETARIA
RINCON	MAREA	M.DEL PILAR	05/02/1912	31/12/1913	POR PASE A PARDINAS(?) GERONA
MINGUILLA	GARSABALL	M.MONTSERRAT	17/02/1913	04/02/1914	POR RENUNCIA
VILÀ	VIDAL	BUENAVENTURA	28/06/1914	20-3-1917	ASCENSO 625 PTS; ASCENSO A 1000 PTS, POR PASE A
SANFELIU	GUPELLART	DOLORES	05/05/1917	31/10/1917	POSESIÓN DE LA PROPIETARIA
DEÀS	VIVAS	JOSEFA	01/11/1917	31/08/1918	ASCENSO A 1500 PTS
DEÀS	VIVAS	JOSEFA	02/12/1918	01/09/1919	ASCENSO A 2500
DEÀS	VIVAS	JOSEFA	01/04/1920	01/02/1923	POR PASE A...
BORRAS	TARRUELLA	MATILDE	22/11/1923	04/07/1924	POR POSESIÓN DE LA PROFESORA
MORLANS	PIÑOL	JOSEFA	05/07/1924	11/01/1928	
CALVIS	RUBIAS	MARGARITA	22/01/1928	24-12-1932	ASCENSO A 2500, ASCENSO A 3000, JUBILACIÓN

Un tal Carmelo Panaces Ballada, figura com a mestre al padró de 1926, tot i que el seu nom no surt en cap llibre de nomenaments i en aquell any l'escola era mixta i ocupava l'única plaça de mestra Josefa Morlans.

A partir de 1933 torna a haver-hi nomenaments de titulars d'escola de nenes i nens.

RESUM LLIBRES NOMENAMENTS I CESSAMENTS MESTRES -DONES ENTRE 1933 i 1936

COGNOM 1	COGNOM 2	NOM	DATA POSSESIÓ	DATA CESSAMENT	CAUSES CESSAMENT (es mantenen en idioma original castellà)
GINÉ	ROSINACH	MARIA	08/02/1933	29/04/1933	PASA A LLARDECANS
MASIP	SOLÉ	MONTserrat	29/06/1933	22-1-1936	NOMENAMENT ANUL-LAT
MADRE	MUÑOZ	SALVADORA M. DE LA ASUNCIÓN	17/07/1933	30/07/1934	POR POSESIÓN DE LA PROFESORA
VILLACAMPA	CALDERÓ	JOAQUIMA	01/07/1934	20-1-1936	

RESUM LLIBRES NOMENAMENTS I CESSAMENTS MESTRES - HOMES ENTRE 1933 i 1936

COGNOM 1	COGNOM 2	NOM	DATA POSSESIÓ	DATA CESSAMENT	CAUSES CESSAMENT (es mantenen en idioma original castellà)
PALOMÉS	BORRÀS	PEDRO	28-6-1933	?	
ESQUÉ	RIBERA	JOSE	1932?	31-10-1935	CESE OCT. 1935
MASIP	SOLÉ	LLUIS	12/10/1935	22/01/1936	
CABRÉ	MESTRES	RAMON	23/01/1936	31/08/1941	ESCLATA LA GUERRA CIVIL 17-7-1936

Al Padró de 1934 hi figura Josep M. Esqué, nascut a Arbeca l'any 1913, vivia al c/ Forn, 6 (cal Sico, casa que feia de fonda) com a hoste des de feia dos anys. Va morir a la guerra.

Al de 1936, el Ramon Cabré, nascut el 25-11-1905 a Montbrió del Camp, vivia al c/ Raval, 7, estava casat amb Maria Boqueras Boqueras i amb dos fills, Carme i Ramon (nascuts el 7-11-31 i el 29-9-32). Aquest mestre s'hi va quedar tota la Guerra Civil. També pintava, feia de paleta i de secretari de l'ajuntament, segurament per complementar un sou insuficient per a mantenir una família.

Libre Nomenaments 1867-1891 (homes).

Libre Nomenaments 1912-1922 (dones).

Partido judicial de *Borja* (reintegrado en territorio de *Castellón*)
 Localidad *Fuñeda* Ayuntamiento de *Fuñeda*
 Clase de la Escuela *mixta*

NOMBRE DEL MAESTRO	SUELDO Pesetas	Turno ó forma como obra en la Escuela	FECHAS						OBSERVACIONES			
			NOMBRAMIENTO			POSESION				CESE		
			Día	Mes	Año	Día	Mes	Año	Día	Mes	Año	
<i>Maria Torres Bonavilla</i>	2000	<i>mixta</i>	20	Nov.	1923	22	Febr.	1924	16	Junio	1924	<i>Por posesión de la plaza</i>
<i>Josef Morley Baud</i>	2000	<i>mixta</i>	18	Junio	1923	5	Julio	1923	11	Julio	1923	<i>R. p. 23.6.23. 1ª plaza para la 1ª de 1ª</i>
<i>Josef Aluñer</i>	2000	<i>mixta</i>	20	Nov.	1923	18	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 2.ª de 1ª</i>
<i>Alfonso Calvo Rubio</i>	2000	<i>mixta</i>	9	Sept.	1923	12	Julio	1923	24	Junio	1923	<i>Excedente 3.ª de 1ª</i>
<i>Alfonso Calvo Rubio</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	12	Julio	1923	24	Junio	1923	<i>Por jubilación</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 4.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 5.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 6.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 7.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 8.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 9.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 10.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 11.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 12.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 13.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 14.ª de 1ª</i>
<i>Maria José Rosales</i>	2000	<i>mixta</i>	8	Sept.	1923	8	Febr.	1924	20	Junio	1924	<i>Excedente 15.ª de 1ª</i>

Libre Nomenaments 1923-1934 (dones).

2.- Actes de reunions de l'ajuntament i de la junta local de primera ensenyanza (JLPE)

És on consten pressupostos per material, reparacions, premis i altres destinats a les escoles, així com unes primeres reclamacions de la necessitat de construir un nou edifici per ubicar-les atès el mal estat del que tenien.

De l'any 1911 es conserva un inventari-pressupost en el qual la mestra Dolores Guillén (1910-1911) fa constar el material que deixa a l'escola. En aquest document hi ha guixos anomenats «clarions», tinta, carpetes, paper, plomes i tres manuscrits, a més de «combustible» i material de neteja.

Pel que fa als llibres que s'utilitzaven, alguns originals que encara hem pogut recuperar, hem localitzat un pressupost de 1913 on es detalla la compra proposada: Dalmau Carles (6 aritmètica), Calleja (4 geografia), E. Palucie (4 geometria), González Seijas (6 catones metòdics), 6 gramàtiques de la RAE, 6 doctrines cristianes, etc.

En aquest pressupost també hi consten 20 litres de tinta, 20 quaderns de dibuix, 24 llapis, 17 gomes d'esborrar, 50 mànecs de plomes i 50 "cartipacios", material d'ús dels alumnes que probablement no podrien comprar-se'l.

Un detallat pressupost de 1913 signat per la mestra M. Montserrat Minguella Garsaball (1913-1914), mostra que l'escola disposava de 81'60 pessetes.

Al final del pressupost, especifica que hi havia 15 alumnes "pudientes" i 35 "pobres", dels quals assisteixen regularment a classe 40 entre nenes i nens.

Presupuesto de material de la Escuela mixta
 (Anuncio de la Junta Ayuntamiento de Fuñeda)
 Escuela mixta de Fuñeda
 Escuela mixta de la Mancomunidad de Fuñeda 550 pesetas

Presupuesto de ingresos y gastos de esta escuela y material que comprende por una vez en un solo año el presupuesto de los institucionales de la Mancomunidad de Fuñeda de 1913

	Ptas.	Cts.
<i>Recaudación por el impuesto de material de esta escuela</i>	71	50
<i>Recaudación por el impuesto de material de esta escuela</i>	9	15
<i>Recaudación por el impuesto de material de esta escuela</i>	72	50
<i>Recaudación por el impuesto de material de esta escuela</i>	1	40
<i>Recaudación por el impuesto de material de esta escuela</i>	26	10
Total	179	55

N.º de orden	Artículos	Presupuesto	Capítulo	Descripción	Cantidad	Valor
1				Para limpieza de la escuela	4	"
2				Para dos litros de tinta	6	"
3				Para una caja de yeso	2	"
4				Para una caja de plumas	1	50
5				Para cincuenta cuadernos	"	50
6				Para diez y siete gomas de borrar	"	63
7				Para un cuadro de bayeta	5	"
8	<i>Divanes</i>	6		Para seis divanes institucionales (en un solo)	3	"
9				Para una colección de cartones	2	"
10	<i>Dr. Carlos Gami</i>	50		Para cincuenta cartipacios	3	"
11	<i>Dalmau Carles</i>	6		Para seis aritméticas	3	"
12				Para un libro de cuentas de impresión	3	"
13				Para veinte cuadernos de dibujo	5	"
14				Para veinte y cuatro lápices	2	"
15	<i>Seijas</i>	6		Para seis catones metódicos	3	"
16	<i>Dr. Calleja</i>	4		Para cuatro geografías	3	"
17	<i>E. Palucie</i>	4		Para cuatro geometrias	2	"
				Total	14	50

En un pressupost de despeses de l'Ajuntament d'1 d'octubre de 1932 es fa una dotació de 1.500 pessetes, per reparació de l'edifici de les escoles, de 250 pessetes per al lloguer d'habitació "para los señores maestros"; i també una assignació de 25 pessetes per una biblioteca popular i 25 pessetes més per a una festa del llibre.

PROVINCIA DE TERRENOVA Ayuntamiento Constitucional de Fullela
PRESUPUESTO DE GASTOS
 PARA EL EJERCICIO DE 1932
 RELACION NUM. 23
 CAPITULO 10.
 RELACION detallada de las cantidades que se consignar en este articulo

DESCRIPCION	CANTIDADES PARCIALES	TOTAL
	PESETAS	CS.
<i>Continuación Billeda</i>		
<i>Para atender a las obras de reparación del local destinado a la escuela de niños y para compra de material para la misma</i>	1.500	00
<i>Para alquiler de la casa habitación de los señores maestros</i>	250	00
Relación n.º 24. Artículo 6.º		
<i>Instituciones Culturales</i>		
<i>Para mantener la Biblioteca popular</i>	25	00
<i>Para celebración de la Fiesta del Libro</i>	25	00
Suma el Capítulo 10.º	1.800	00

Fullela 1 de Octubre de 1932
 La Comisión de Hacienda
 Qui. Ana Oñativia Casanova   J. J. Gual

Pressupost Ajuntament de Fullela 1928.

PROVINCIA DE TERRENOVA Ayuntamiento Constitucional de Fullela
PRESUPUESTO DE GASTOS
 PARA EL EJERCICIO DE 1935
 RELACION NUM. 23
 CAPITULO 10.
 RELACION detallada de las cantidades que se consignar en este articulo

DESCRIPCION	PESETAS	CS.
Suma anterior		
Relación n.º 17.- Capitulo 70.- arts 50.		
Para el servicio de desinfección	974	63
Relación n.º 18.- Capitulo 70.- arts 50.		
Para evitar epidemias	10	00
Relación n.º 19.- Capitulo 80.- Arts 40.		
Secorras a pabros	10	00
Relación n.º 20.- Capitulo 90.- Arts 10.		
Dieta Junta Delegación trabajo	10	00
Seguros obreros contra accidentes	25	00
Para oficina colocacion obrera	50	00
0,20 per habitante escuela Trabajo	80	00
Relación n.º 21.- Capitulo 90.- arts 40.		
Retiros obreros	50	00
Relación n.º 22.- Capitulo 90.- Arts 50.		
Fésite municipal	162	52
Relación n.º 23.- Capitulo 100.- Arts 10.		
Alquileres habitación Maestro	250	00
Para biblioteca popular	25	00
Fiesta u el libro	25	00
Fiesta del arbol	10	00
Relación n.º 24.- Capitulo 100.- arts unica.		
Para gastos no previstos	564	99
TOTAL GASTOS	16.252	00

Aprobada esta relación en sesión de este día
 Fullela 15 de diciembre de 1935.
 El Secretario,
 Juan Argente

Pressupost Ajuntament de Fullela 1935.

Els conceptes de lloguer d'habitació per al mestre, biblioteca popular i festa del llibre, a més de la festa de l'arbre, es repeteixen en un altre pressupost de 15 de desembre de 1935.

La JLPE estava formada per l'alcalde, el capellà i dos pares i dues mares de família i el secretari que algunes vegades és el mestre o la mestra.

Totes les actes de la JLPE des de 1910 estan escrites en castellà; la primera escrita en català és del 20-1-1936 i justament aquest any trobem a l'inventari una gramàtica catalana, potser la primera.

En una acta de la JLPE de 3-5-1910 es tracta el tema del lloguer de l'habitatge de la mestra i s'acorda fer-hi obres, finalitzades les quals li requereixen a la mestra, M. Enrica Rosiñol Malgosa (març-juny 1910) que es reincorpori al seu lloc de treball. Sembla que, en no tenir la casa en condicions, havia marxat del poble.

En una de 1911 es fa referència que la mestra, Dolores Guillén Arnal, és la segona mare: "Seguidamente dirigieron la palabra algunos sres. Vocales incitando a los alumnos a que cumplieran con el deber y que se respetara y siguieran los consejos de la Maestra que es la segunda madre."

GOBIERNO CIVIL DE LA PROVINCIA DE LÉRIDA
 Junta provincial 1.ª enseñanza
 Número 112.

Padres de familia
 1.º Manuel Gasull Borst
 2.º Juan Gabarre Cuadrad

Madres de familia
 1.º Rosa Margarita Gault
 2.º Teresa Román Porach

En vista de la propuesta elevada por esa Presidencia en N.º de Diciembre último, he tenido á bien nombrar vocales de esa Junta local en concepto de Padres y Madres de familia á los señores que al margen se expresan.

Lo que comunico á V. para su conocimiento y el de los interesados á los efectos consiguientes.

Dios guarde á V. muchos años.
 Lérida 28 de Enero de 1916.

El Gobernador,
 J. J. Gual

r. Alcalde Presidente de la Junta local de 1.ª enseñanza de N.º 112.

En una altra acta de 12-2-1911, es torna a tractar sobre la "casa-habitació" llogada per a la mestra, i la seva queixa "por no reunir las condiciones necesarias para vivir con regular decencia" S'acorda que l'ajuntament farà les obres de reparació necessàries.

El tema recurrent de totes les actes és acomiadar i/o donar la benvinguda a la nova mestra o mestre, la qual mostra la seva titulació i nomenament.

En molts casos també es conserva la comunicació oficial del nomenament.

SECCIÓN ADMINISTRATIVA
- DE -
PRIMERA ENSEÑANZA
LÉRIDA
Núm. 1047

ADVERTENCIA
Art. 2.º Real decreto de 15 Abril de '10, dispone se comuniquen las vacan-
s al día siguiente de haber ocurrido y
retraso será castigado con la multa de
50 pesetas por cada día que se tarde en
comunicar la vacante

En virtud de acuerdo del Consejo
provincial de 27 actual y por
ha sido nombrado con fecha 28
interino, Maestro
de la Escuela Nacio-
nal de niños de una localidad
D. Pedro Palomes Borrás
con el sueldo anual de 2000
pesetas y demás emolumentos que 1
correspondan.
Por tanto, cuando se presente el
interesado, convocará V. a los demás
individuos que componen el Consejo lo-
cal de 1.ª enseñanza y le pondrán en
posesión de su cargo, debiendo dar
inmediatamente conocimiento a esta
Sección para los efectos de contabili-
dad y demás procedentes.
Viva V. muchos años.
Lérida 29 de Junio de 1933
El Jefe de la Sección, *Señal*

Presidente del Consejo local de primera enseñanza de *Fulleda*

Acta benvinguda E. Rosiñol.

Només en un cas, Luis Masip Solé, s'incorpora com "Maestro-alumno" i entenem que podia optar al càrrec de mestre sense la titulació universitària, perquè presenta un "título profesional o administrativo".

També es conserva la comunicació del Ministerio de la jubilació de la mestra Magarita Calvís (1906-1909 i 1924-1932)

1

En Fulleda a diez y siete de Marzo de mil novecien-
tos diez y nueve la Junta local de 1.ª enseñanza en las
Cajas consistoriales bajo la presidencia de don E. Rosiñol
Sr. Curia Provincial de Lérida. Maestra nombrada para
el desempeño de la escuela incompleta de niñas
señas de la localidad, por el Rector de la Universidad
de Barcelona.
El Sr. Presidente abrió la sesión sufriendo
que el objeto de la misma era dar posesión de la
esférica escuela a la Srta Rosiñol, quien presenta
un título, resultando que después de dar la biven-
guda a la digna Profesora asegurando una ma-
yor cultura imbuendose en el acto
y prometiendo cumplir a satisfacción de todos
con el desempeño del cargo que tiene la hon-
ra de ocupar.
En este estado se dio por terminado y fir-
mado todos los Sr. concurrentes de que goza el
Sr. certifica.
El Alcalde *Francisco Pons, Pbro.*
El vecino *Francisco Pons, Pbro.*
La Maestra
Curia Rosiñol
El Secretario
Pascual Cós

Comunicació nomenament Pedro Palomes.

El Ilmo. Sr. Director general de 1.ª
enseñanza, en oficio de fecha 6 del actual,
me dice lo siguiente:
"Por cumplir la edad reglamentaria
en 24 del actual Doña Margarita Calvís
Rubies, Maestra de Fulleda, de esa provin-
cia, nº 1244 del Escalafón y de conformi-
dad con lo dispuesto en el Decreto de 22
de Abril de 1931 y Circular de esta Di-
rección general de 29 de los mismos, en
relación con el artículo 168 del Estatuto
general del Magisterio - El señor Minis-
tro ha acordado declarar jubilada a la re-
ferida Maestra con el haber que por cla-
sificación la corresponda, a partir del
expresado día 24 del actual - De orden
comunicada por el señor Ministro, lo digo
a V.S. para su conocimiento, el de la in-
teressada y demás efectos".
Lo que traslado a V. para su conoci-
to y efectos de cese que deberá tener lu-
gar precisamente el mismo día 24 del co-
rriente, debiendo extenderse la correspon-
diente diligencia en el título adminis-
trativo de la interesada y ese Consejo
comunicar a esta Sección haber tenido lu-
gar el indicado cese.
Lérida, 13 de diciembre de 1932.
EL JEFE DE LA SECCION,
Margarita Calvís

Sr. PRESIDENTE DEL CONSEJO LOCAL DE 1.ª ENSEÑANZA DE
FULLEDA.

Quantitat	Designación de los objetos	Estado de conservación
1	Libro de misa	"
1	Compañía	"
1	Doce	"
1	Calendario	"
1	Copa con plumillos	"
7	Cartapacios (jugos, grafico)	"
1	Calificación libro 1º grado	"
1	Bot. para lectura	"
6	Borrillas yase	"
2	Bandoleros con ens. Navea	"
1	Timbre	"
7	Mesas multipersonales	"
2	Escritorios	"
1	Escritorio	"
1	Esquina	"
1	Cartaro	"

Elementos aprobados desde el año 1918 hasta el 1936-37

Juñeda 11 Ene. 1933.
La Maestra
Josefa Nicolau

El Alcalde
Antonio Prats

El Maestro
Antonio Cupons

El Inspector
Angel Roset Abelló

què consta que es reuneixen al local de la nova escola nacional unitària creada provisionalment per Ordre Ministerial de 15-7-1932. Juntament amb una comunicació de l'inspector Àngel Roset i Abelló, aquest seria el segon document que confirma la creació d'una nova escola, i suposem que a partir d'aquesta data les classes es van traslladar a l'edifici de l'ajuntament que és on ens refereixen els entrevistats de més edat.

Adjunto me complazo en devolver a Vd. una copia del acta para creación definitiva de esa escuela nacional de niños, por ser suficiente el original y una copia. Esta copia debe quedar en esa Secretaría municipal y otra copia deberá entregarse al primer Maestro que tenga la escuela para ser archivada en la misma.

Llerida 10 de febrero de 1933.

El Inspector
Angel Roset Abelló

Sr. Alcalde, Presidente del Ayuntamiento de Juñeda

A aquesta reunió hi assisteixen l'alcalde president de l'Ajuntament, Antonio Prats, el perit paleta, Antoni Cupons, el metge inspector municipal de Sanitat, Dr. Carbonell, i l'inspector de Primera Ensenyança, Àngel Roset Abelló, a més del secretari municipal que fa l'acta, Joan Blay.

Es fa constar que l'ajuntament, en cas de no disposar de casa o habitació per al mestre i família, abonarà l'import del lloguer contra el pressupost municipal.

El paleta declara que l'escola reuneix suficients condicions de seguretat i el metge de salubritat i higiene. Per la seva part, l'inspector certifica que les condicions pedagògiques i de material són suficients per al seu funcionament.

Seguidament, es relaciona el material de què disposa i que és el que se suposa adequat per una escola nova de l'època:

- una bandera
- una làmina al·legòrica de la República Espanyola
- un escut pel frontispici
- 1 taula, 1 escrivania i un timbre de sobretaula
- 7 taules bipersonals i 2 multipersonals
- teles per a 2 pissarres, caixa de guixos i un esborrador
- 12 pissarretes manuals i una caixa de pissarrins

- caixa de plomes i de mànecs (de ploma) i 12 llapis
- 2 mapes d'Espanya, 2 d'Europa, 1 d'Àfrica, 1 d'Amèrica del Nord i 1 d'Amèrica del Sud i 1 mapamundi i 1 esfera terrestre
- 1 metre-regla i 1 metre plegable, unes balances Roberval de 20 kg de força, 13 peces de llautó d'1 gr. a 1 kg., 5 peses de ferro de 50 gr. a 1 kg., 8 mesures de llauna per a líquids d'1 cl. a 2 lt., 7 mesures de ferro per àrids d'1 dl. a 1 Dl.
- 1 regla petita, 1 compàs, 1 esquadra, 1 semicercle graduat
- 1 termòmetre i un baròmetre amb termòmetre
- 45 tinters i 2 paquets de pols per fer tinta
- 25 quaderns en quart, 25 carpetes i el seu corresponent paper
- 1 caixa de paper i sobres
- 12 exemplars de «Sil·labari Breu», 12 de «Petites llavors», 12 «Rosa i vers» i 12 enciclopèdies.
- una cistella-paperera

Finalment l'alcalde es compromet a dotar l'escola amb el que hi falta: un pal per a la bandera, un quadre per emmarcar l'al·legoria de la República, dos marcs per les teles de pissarra i una butaca per al mestre, així com canviar l'escut per un d'escola unitària.

Per la seva simbologia, destaquem uns objectes que es repeteixen entre els anys 1910 i 1932 : un crucifix amb dossier, un quadre amb la foto del rei, i un quadre del Sagrat Cor de Jesús, mentre que en aquest últim ja no hi surten i en el seu lloc hi ha un quadre al·legòric de la República Espanyola.

També hem trobat un inventari signat per la mestra Joaquima Villacampa Calderó, datat de 17-9-1904 però comprovats els Llibres de nomenaments de mestres hem detectat un error en la data i ha de ser de 1934. Probablement és una còpia amb paper de calc i el 3 no va quedar ben marcat. També el signa l'alcalde Antoni Prats.

En aquest inventari hi ha 6 taules "*bipersonales, 1 unipersonal, 1 mesa larga y 2 bancos*"; així com 18 tinters.

4. Llibres d'assistència a classe i censos escolars

De llibres només se'n conserven una petita part, molt malmesos i parcialment cremats. Els períodes que s'hi registren van del 1921 al 1951, amb poca continuïtat (gener de 1934 al juny de 1936) a mig llibre hi ha una part cremada i les dates es desordenen perquè potser van recosir diferents llibres, i surten llistats de 1921, 1922, 1923, 1928 i 1929.

Un document peculiar que es conserva a l'arxiu és un «Censo General» de 1883, que realment és un cens escolar, i on consta que hi ha 27 nens i nenes (un està duplicat i només eren 26), d'edats entre els 6 i els 9 anys, i que tots els pares eren pagesos ("*labrador*") i les mares mestresses de casa ("*su profesión*"). El cens respon al requeriment del Real Decreto de 23 de febrer de 1883, segons l'article 7 del qual, els nens i nenes entre 6 i 9 anys han d'assistir a l'escola pública, si no tenen garantit l'ensenyament en "*sus casas o establecimiento particular*".

En la part que es conserva del llibre Registro Diario de Faltas de Asistencia d'entre 1921 i 1922 hi ha un cens d'entre 60 i 70 alumnes, que baixen a 40-50 a partir de 1923, disminuint a uns 30 els anys següents. Crida l'atenció uns llistats d'assistència de juny de 1924 on només consten 14 alumnes.

Entre juliol de 1924 i març de 1928 no hi ha cap anotació. De 1928 a 1929 hi ha entre 30 i 36 alumnes.

Al llibre d'actes de la JLPE d'abril de 1928 hi ha 30 alumnes, 15 nens i 15 nenes, i en anotació apart s'especifica que d'aquests n'hi ha 10 que no assisteixen a l'escola. En aquest cens hi ha alumnes d'entre 6 i 14 anys.

El nombre d'alumnes es manté similar segons el llibre de llista d'assistències de 1934, 1935 i primers de 1936.

Es pot comprovar en aquest llibre que a partir de d'octubre, el mestre Luis Masip Solé, enregistra minuciosament les assistències, les suma, fa estadística i les signa cada mes, mentre que fins llavors no es feia. El seu successor, Ramon Cabré Mestres, també continua les anotacions detallades, però no signa.

5. Actes de visites d'inspectors d'ensenyament

El 26-5-1911, don Juan López Tamayo, visita l'escola ordinària i destaca la "irregular asistencia de los alumnos, la escasez de material y el estado de desorganización y indisciplina" i demana a l'ajuntament que inclogui al pressupost assignació per material fix o mobiliari.

A l'any 1915, inspector Juan Llarena repeteix: "poca asistencia, escasez de material, desorganización y indisciplina" i fa la mateixa demanda a l'ajuntament.

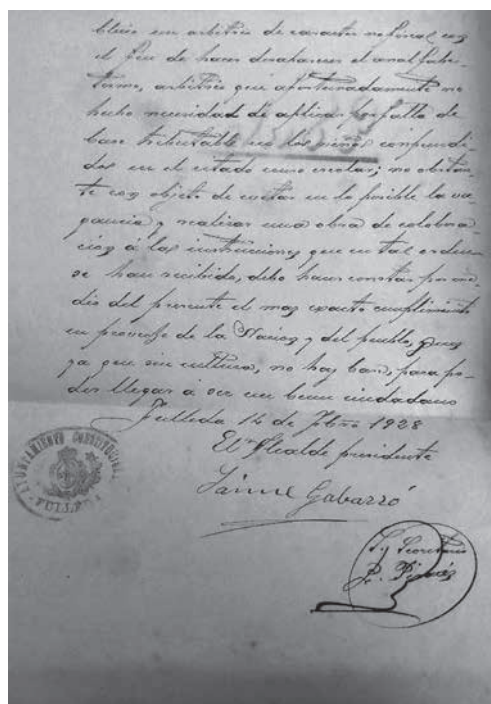
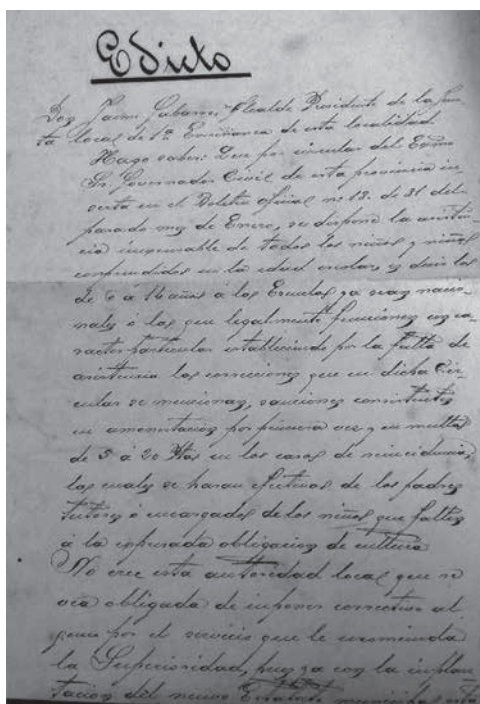
Al 1919 el mateix inspector demana material, diu que falten taules, proposa que cada any facin una festa escolar, exàmens i premis, "aunque sean de poco coste, a fin y efecto de estimular a los niños y niñas para que tomen cariño a la escuela y a la enseñanza". També diu que s'ha de blanquejar l'escola cada any "para aseo y salubridad de la misma y para higiene de los que a ella asisten". Per altra part, demana que s'implanti a l'escola la *Mutualidad Escolar*, per ensenyar als alumnes a estalviar.

A partir de l'any 1921, l'inspector Don Àngel Bonet i Abelló diu que hi ha poc material pedagògic, i insisteix que cal dotar de material fix, mobiliari i premis i es comença a parlar de la construcció d'un nou edifici per a l'escola.

En acta del 30-1-1933, quan es reuneixen per verificar les condicions i equipament de la nova escola, l'inspector de torn manifesta que "reune suficientes condiciones pedagógicas y que el material es suficiente para el funcionamiento de la escuela." El metge i el paleta també en certifiquen les condicions de salubritat i higiene i seguretat, respectivament.

6. Edicte de 14/2/1928

És un document interessant signat per l'alcalde que és president també de la JLPE i fa referència a l'absentisme escolar i a una circular del *Gobernador Provincial* instant que les famílies portin els fills d'entre 6 i 14 anys a l'escola, sota pena de multa d'entre 5 i 20 pessetes si reincideixen a no fer-ho.

7. BOE i altres publicacions

Del s. XIX trobem referències a les escoles de Fullea en diferents publicacions:

- 10-8-1858: concurs per cobrir plaça de mestre a la Escuela Elemental de Niñas de Fullea, dotada amb 1.666 rals i casa per viure
- BOP LLEIDA, dia 16-1-1861: Joan Josep Josa, mestre a Mollerussa, demana ser declarat pobre per litigar contra el seu germà, Jaume Josa. Ambdós són de Fullea
- DIARIO EL IMPARCIAL, dia 30-7-1885: notícia de la condemna a presó pels agressors d'un mestre de Fullea, Salvador Jené/Giné
- DIARI LA REPÚBLICA, dia 14-1-1886: aclariment notícia agressió al mestre Salvador Giné
- DIARI LA VANGUARDIA, dia 9-10-1889: proposta de nomenament de mestre de Fullea a Francisco Aguilar Guardiola, amb un sou de 625 pessetes
- DIARI LA VANGUARDIA, dia 13-1-1892: nomenament d'Antonio Camats, mestre i Francisca Pons, mestra

Del s. XX i fins a l'inici de la Guerra Civil:

- GACETA DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA, dia 6-2-1904: jubilació mestre Antonio Camats Gili
- DIARI LA VANGUARDIA, dia 14-10-1910: nomenament mestra Dolores Guillen Arnal
- DIARI LA VANGUARDIA, dia 18-4-1914: publicació places vacants de mestre a Fullea i Nalec, amb una dotació de 550 pessetes

8. Fotografies

Hi ha molt poques fotografies de grups escolars d'abans de 1936 i només n'hem localitzat una que calculem és de primers del segle XX perquè hem pogut identificar a alguns alumnes, on es pot comprovar que l'escola havia arribat a tenir uns 30 estudiants, tal i com també es constata en els llibres anteriors; una altra del mateix període amb un grup de 13 nenes a la plaça de l'església, i una altra de posterior on hi ha 11 nois i el mestre a la porta de l'església però que ens sembla que no correspon a tots els alumnes del moment.

9. Conclusions

Amb els documents que hem pogut revisar, concloem que hi havia períodes sense docents, situació atribuïble a una mala organització i gestió aliena al municipi. Però també des de l'ajuntament es comprova el poc interès a millorar les instal·lacions i el material de l'escola, així com les condicions de l'habitatge dels mestres. En aquest punt, entenem que la construcció d'una nova escola no estava a les seves mans però sí actuacions puntuals en reparacions o compra de petit material, que pels inventaris es veu que no es duïen a terme.

A més a més, es detecta la falta d'interès per part de les famílies i els alumnes ja que són moltes les faltes d'assistència. Probablement els nens estaven poc motivats i també havien d'ajudar la família en les tasques del camp.

Amb tot, valorem molt positivament el fet que hi hagués una Junta Local on participessin pares i mares i gràcies a les actes que aixecaven, hem extret bona part de la informació.

10. Agraïments i consultes

A l'Ajuntament de Fullea per obrir-nos les portes de l'Arxiu Municipal i per mantenir-lo ordenat i fàcilment consultable.

A les persones més grans de Fullea que ens han explicat els seus records de l'escola i ens han deixat les fotos.

Pàgines consultades a internet

<https://www.fullea.org/arxiufotografic>

http://servicios.educarm.es/admin/webForm.php?aplicacion=PROGRAMAS_EDUCATIVOS

<http://repositori.fpiei.cat/>

<http://fulleda-pqp.blogspot.com.es/>

Arxius consultats

Arxiu Municipal de Fullea: documentació de la secció Censos i Padrons Municipals, llibre Registro Diario de Faltas de Asistencia, Llibres d'Actes de l'Ajuntament i Llibres d'Actes de la Junta Local de Primera Enseñanza.

Arxiu Històric de Lleida: llistat nomenaments, presa de possessió i cessaments.